

Stordriftsfordele i landbruget

Af seniorforsker Jens Hansen og docent Svend Rasmussen, Fødevareøkonomisk Institut, Københavns Universitet.

I Tidsskrift for Landøkonomi nr. 2, 2010, konkluderer tidligere professor ved Landbohøjskolen, Søren Kjeldsen Kragh (SKK), at store landbrug er mindre effektive end små og mellemstore landbrug. Denne konklusion er i direkte modstrid med de faktiske kendsgerninger. Regnskabsresultaterne viser nemlig, at store landbrug er betydeligt mere effektive end små og mellemstore landbrug.

SKK's analyse forekommer umiddelbart besnærende, men den holder ikke ved et nærmere eftersyn. Årsagen er, at SKK baserer sin konklusion på det såkaldte driftsresultat og øjensynligt forudsætter, at driftsresultatet efter renter, men før tilskud er udtryk for erhvervets reelle indtjening i en verden uden tilskud. Men sådan forholder det sig ikke! I en verden uden tilskud ville landmændene ikke have betalt så meget for jorden, og så ville de ikke have haft så store renteomkostninger, og derfor ville driftsresultatet efter renter - specielt for de store bedrifter - have været et ganske andet.

SKK glemmer således, at landbrugsstøtten (driftstilskud) er kapitaliseret i jordpriserne. Som konsekvens heraf har de nuværende landmænd betalt for tilskuddene gennem "ekstra" høje priser for jorden, da de etablerede sig - med større gæld og større renteudgifter til følge. Og forøgelsen af gæld og renteudgifter stiger naturligvis med stigende bedriftsstørrelse. Når man medtager den negative effekt af støtten i form af "ekstra" høje renteudgifter, men samtidig undlader at medregne selve støtten, får man naturligvis et misvisende billede af forskelle i effektivitet for landbrug af forskellig størrelse. Ved vurdering af landbrugsstøttens virkninger gælder det samme; medtager man den positive effekt af selve støtten, bør man også medtage den negative effekt i form af afledte "ekstra" renteudgifter.

For den enkelte landmand er de høje jordpriser naturligvis et reelt problem, hvis forventningerne om fortsat støtte ikke holder stik. Men det er et spørgsmål om indkomstfordeling mellem generationer af landmænd. Ud fra en samfundsøkonomisk betragtning beror landbrugets fordelagtighed på, hvor effektivt erhvervet er i stand til at udnytte jorden og de øvrige produktionsfaktorer.

Hvis man ønsker at sammenligne forskellige landbrugs effektivitet, er det den såkaldte *jordrente*, der er det relevante effektivitetsmål. Jordrenten er det beløb, der er til rest til aflønning af jorden, når alle andre produktionsfaktorer (råvarer, tjenesteydelser, maskiner, bygninger, arbejdskraft mv.) er aflønnet.

Tabel 1 viser resultatet af en sådan beregning for kvægbedrifter baseret på den foreliggende regnskabsstatistik fra Fødevareøkonomisk Institut/Danmarks Statistik. Som det fremgår vokser jordrenten kraftigt med stigende bedriftsstørrelse. I modsætning med SKK's konklusion viser resultaterne, at store landbrug er langt mere effektive end mellemstore landbrug. Dog aftager den "marginale" stigning i arealafkastet med stigende størrelse af brugene, og ved en størrelse på 4-5

helårsarbejdere ophører stigningen stort set. Det sidste tyder på, at stordriftsfordelene med den nuværende teknologi er nogenlunde udtømte for kvægbedrifter af sidstnævnte størrelse.

Stordriftsfordele i dansk landbrug skyldes især, at omkostningerne pr. produceret enhed (kg mælk og hkg korn mv.) er væsentligt mindre i store landbrug end i mellemstore og små landbrug. Baggrunden er, at store bedrifter bedre er i stand til at udnytte den moderne landbrugsteknologi bl.a. i form af store maskiner. Dertil kommer, at der kan være størrelsesøkonomiske fordele både ved køb af produktionsmidler og ved salg af landbrugsprodukter. Derimod skyldes de størrelsesøkonomiske fordele ikke EU's landbrugsstøtte, bl.a. fordi støtten siden 2005 har været afkoblet fra den aktuelle produktion, og derfor er ens for alle bedriftsstørrelser.

Jordrenten svinger betydeligt fra år til år afhængig af konjunkturer samt af høstudbytte og hermed vejrforhold. Derimod er stordriftsfordelene ikke konjunkturafhængige idet stordrift giver lavere enhedsomkostninger og lidt højere produktpriser uafhængigt af konjunkturerne.

Stordriftsfordelene i dansk landbrug har været drivkraften bag udviklingen hen imod større landbrug, som satte ind i 1960'erne og er fortsat uden afbrydelse siden da. Udviklingen i retning af større landbrug vil givetvis fortsætte de kommende år, bl.a. fordi der fortsat er mange landbrug, der er for små til fuldt ud at udnytte de størrelsesøkonomiske fordele.¹

Tabel 1. Afkast til jord (jordrente) og tilskud for kvægbrug opdelt efter størrelse, gennemsnit af årene 2005-2009, kr. pr. ha.

	Antal helårsarbejdere, inklusive brugerfamiliens arbejde				
	1-2	2-3	3-4	4-5	5 og derover
Jordrente	-6.150	-2.932	-1.940	-776	-714
Tilskud	3.475	3.889	3.627	3.632	3.519
Jordrente plus tilskud	-2.675	957	1.687	2.856	2.805

¹ Stordriftsfordele i landbrugsproduktionen er yderligere dokumenteret i "Økonomien i landbrugets produktionsgrene 2009" fra Danmarks Statistik